

Külhoni magyarok helyzete és jövője száz esztendővel Trianon után

Eltelt kerek száz esztendő a világtörténelem egyik legaljasabb békediktátumának aláírása óta. (Hasonló csak 1815-ben történt, amikor a nagyhatalmi önkény, az úgynevezett Szent Szövetség nevében, három részre osztotta és megszállta Lengyelországot.) 1920. június 4-én a Párizs melletti Trianon kastélyban Magyarország elveszítette területének kétharmadát, és minden harmadik magyar az új határokon kívülre rekedt. Több mint két évtizeden át a területi revízió bűvöletében éltünk, ezt romba döntötte a második világháború, majd jött a kommunista diktatúra, ezt követően pedig a rendszerváltozások óta eltelt harminc év. Hogyan állunk nemzeti létünk megőrzésével az elcsatolt területeken a 21. század harmadik évtizedének elején?

Kiindulásként megállapítható, minden egyes régió különböző történelmi, társadalmi, gazdasági, politikai folyamaton ment keresztül Trianon óta. Az összehasonlításokban azonban most csak nyolcvan évet menjünk vissza. Három terület többé-kevésbé problémamentes. Magyarország nyugati vármegyéiből lecsípett, „Burgenland” névvel egyesített új osztrák tartományban kevés számú magyar él, Trianon idején már túlnyomó többségében német ajkúak laktak. A „sógorok” kettős mércével mérik az idegen fennhatóság alá, számbeli kisebbségbe került őshonos nemzeti kisebbségek kérdését. Míg oroszládként harcoltak Dél-Tirol autonómiájáért, nagyon helyesen, addig a területtel ölükbe pottyant magyar, horvát és szlovén közösségeket nem ismerik el nemzeti közösségként, népcsoportoknak nevezik őket, és nem adnak nekik európai szintű kollektív jogokat. Az ő helyzetüket az szépíti, hogy békében és jólétben élnek legalább nyolc évtizede, és származásuk miatt nem bántják őket.

Ezen a helyen azonban nem tudom megállni, hogy ne osszam meg személyes véleményemet a gyalázatos trianoni békediktátumról. „Burgenland” létrehozása a magyar nemzet arcul csapása, súlyos megalázása volt. Itt, a nyugati határszélen ugyanis figyelembe vették az etnikai határokat, e területen túlnyomórészt német ajkúak éltek, ilyen szempontból jogos volt az odacsatolás. Ugyanakkor

CSÓTI GYÖRGY (1940) volt országgyűlési képviselő és zágrábi nagykövet, 2015-től a Kisebbségi Jogvédő Intézet igazgatója.

körben, a csonka ország többi határszakasza mentén több mint másfél millió magyart egy tömbben idegen fennhatóság alá kényszerítettek. Mi okozta ezt a részrehajlást, felfoghatatlan, hiszen a háborúba lépés fő felelőse a Monarchián belül Bécs volt, nem Budapest.

A jelenleg Horvátországhoz tartozó Drávaszög és a Szlovéniában található Muravidék helyzete egymáshoz hasonló, bár történelmileg vannak jelentős különbségek is. A Duna és a Dráva háromszögében mind a második világháború alatt, mind pedig a kilencvenes évek elején, a bácskai, nyugat-bánsági és szerémségi (együttesen ma Vajdaság) sorstársaikhoz hasonlóan, sokat szenvedtek az ott élő magyarok. Muravidéken kicsit szerencsésebb sors volt osztályrészük. Ma azonban mindkét területen államalkotó tényezők alkotmányba foglaltan, nincs igazán mitől félniük. Persze az ő életük sem fenéig tejfel, magyarságuk megtartásához erkölcsi, politikai és anyagi támogatásra szorulnak. De nagyon fontos körülmény: nem kell félniük. Tárnyilagosan, bántó szándék nélkül, hozzáteszem, azért nem, mert csekély létszámuk miatt semmiféle „veszélyt” nem jelentenek a többségi nemzetek számára.

Alapvetően más a helyzet a többi négy régióban. De itt is van egy nagy különbség a 19. század közepe óta, a Habsburg „oszd meg és uralkodj” elv alapján Vajdaságnak nevezett terület és a többi három régió között. A második világháború vége felé a szerb csetnikek vérengzései, tömeggyilkosságai, majd a kilencvenes évek elején Slobodan Milošević rémuralma, véres háborúi, sok szenvedést okoztak itt élő nemzettársainknak. A kettő között volt egy, a többi kommunista országhoz képest, viszonylag kedvező időszak. Jugoszlávia többnemzetiségű ország volt, hat tagköztársaságból, és ezeken belül két autonóm tartományból, Vajdaságból és Koszovóból állt. A nemzeti sokszínűséget felmutató országban a magyarok többé-kevésbé békében éltek, de azért voltak gondjaik is bőven. Ma viszont a négy nagy magyarlakta elcsatolt régió közül itt a legjobb a helyzet. Szerbia az Európai Unióba igyekszik, minden területen jó tanuló kíván lenni, kisebbségi kérdésekben, a magyar támogatásra számítva, jelentős engedményeket tesz. Ennek eredményeként a Vajdaságban kikeltek a kulturális autonómia csírái, kezdenek már szárba szökkenni, de óvatosaknak kell lennünk. Mindez csak a tagság eléréséig tart. Amit addig elérünk, arra jó eséllyel számíthatunk, többre nem. Persze e mellett még az Európai Unió jövője is kérdéses...

Romániában él a külhoni magyarok több mint fele. Amikor ezt a régiót vizsgáljuk, tisztában kell lennünk azzal, hogy Erdély eredetileg történelmi és földrajzi fogalom, ma politikai meghatározás. Egyszerűség kedvéért Erdélynek nevezzük Dél-Máramarost, Partiumot és Kelet-Bánságot is, tehát az összes Romániához csatolt területet. A magyarok a második világháború alatt Dél-Erdélyben, közvetlen utána az ismét Romániához csatolt Észak-Erdélyben szörnyű atrocitásoknak voltak kitéve. Szerencsénkre 1945-ben a magyarbarát Petru Groza lett a miniszterelnök délkeleti szomszédunknál, aki magyar iskolákba járt,

és kedvenc költője haláláig Arany János volt. Neki és az Erdélyben élő befolyásos magyar kommunistáknak volt köszönhető a kezdeti elviselhető helyzet. Székelyföldön – szovjet nyomásra, amit Groza ígért meg Sztálinnak Észak-Erdélyért cserébe – még Magyar Autonóm Tartomány is létrejött, igaz, többnyire formális tartalommal. Aztán jött Gheorghiu-Dej és Nicolae Ceaușescu, a magyarok élete nehezzé vált. Az 1989-es temesvári forradalom utáni eufóriát az 1990 márciusában a Securitate által szervezett marosvásárhelyi pogrom nagyon gyorsan lehűtötte. A rendszerváltozás eredményeként Romániában léteznek ugyan mérsékelt kisebbségi jogok, de ezek képmutató, kétszínű, hazug jogszabályok. Egyszerűen azért, mert nem tartják be őket a hatóságok, és akik érvényt akarnak szerezni ezeknek, azokat képtelen ürügyekkel megbüntetik, üldözik. Magyarán dül a mértéktelen sovinizmus. Az autonómia kérdését fessegető magyarok megfélemlítése érdekében a kommunista diktatúrát idéző koncepciók perektől sem riadnak vissza.

Kárpátalján történelmileg leginkább frusztrált a magyar közösség. Száz év impérium-változásai: magyar, csehszlovák, magyar, szovjet, ukrán. Idegen impérium alatt soha nem voltak jó helyzetben, de a Szovjetunió összeomlása óta folyamatosan tovább romlik a sorsuk, az elmúlt öt-hat évben pedig már katasztrofálissá vált. Az ukrán sovinizmus fizikai létükben is veszélyezteti őket. Mégis, a szülőföldhöz ragaszkodás náluk volt a legerősebb a Kárpát-medencében, csak az elmúlt években indult meg ott nagyobb kivándorlás.

A Kárpát-medence politikailag leginkább megfélemlített magyar közössége a Felvidéken van, melyet ma Szlovákiának neveznek. A Felvidék szó is politikai fogalomná vált, hiszen eredetileg ez a Nyugati Kárpátoktól a Máramarosig terjedő hegyláncot jelentette, például a Kisalföld északi területe, a Csallóköz és a Mátyusföld vagy a Bodrogköz északi fele, soha nem volt a része. Az 1938 és 1945 közötti boldogabb időszak után, legalábbis ami a visszacsatolt területeket illeti, kegyetlen és mérhetetlenül igazságtalan, az „Új Európa” ígéretét meghazudtoló sors várt a magyarokra. Beneš Londonból és Gottwald Moszkvából ugyanazzal az ördögi tervvel tért vissza Csehszlovákiába: színtiszta szláv államot létrehozni, a németeket és magyarokat kitelepíteni. A nagyhatalmak végül megakadályozták ezt, de így is 200 000 magyart űztek el szülőföldjéről egy-két év alatt. Józan ésszel fel nem fogható, és becsületes fejvel el nem fogadható, hogy Szlovákiában ma is érvényben vannak a kollektív bűnösséget kimondó Beneš-dekrétumok. Ehhez jött a 2010-es években a Fico-féle alkotmányellenes kettős állampolgárságot tiltó törvény. Közben 2003-ban kizárták az elüldözött Beneš-károsultakat az elkobzott mezőgazdasági ingatlanok kárpótlásából. A Kisebbségi Jogvédő Intézet évek óta perlekedik az Európai Bizottsággal ez ügyben, mert az 503/2003. számú kárpótlási jogszabály ellentétes az európai uniós joggal. Ez is egy elképesztő történet a 21. század Európájában. Brüsszel írásban (!) elismerte a szlovák jogsértést, politikai okból mégsem indít eljárást északi szomszédunk ellen. Formális indok: kevés embert érint! Biztosra vehető potenciálisan több tízezer ember érintettsége. Az Intézet jelenleg több ezer károsult adatait

őrzi, akik felhívásukra jelentkeztek kárpótlási igényükkel. Természetesen a Kisebbségi Jogvédő Intézet harcol tovább, a konkrét ügyeket viszik a luxembourgi székhelyű Európai Unió Bírósága elé. Ellentmondásos módon egyébként informálisan az Európai Bizottság szakemberei is erre ösztökélik a magyar jogvédőket.

Alapvető probléma a magyar-szlovák viszonyban, hogy északi barátainknak nincs saját, önálló történelmük. Históriajuk egyszerűen a magyar történelem része egészen 1920-ig, utána kis megszakítással a csehekkel közösködtek egészen 1993-ig. Identitásukat a magyarokkal szemben határozzák meg, ez számukra a „hivatkozási alap”. Történelmi fejtegetés túlfeszítené írásom kereteit, elég legyen csak annyit megállapítanom, hogy a szlovákok a 19. század végéig békés, törvénytisztelő polgárai voltak a Magyar Királyságnak. Néppé, majd nemzetté formálódásuk az elmúlt évszázadok alatt ment végbe, és semmi közük a Nagymorva Birodalomhoz. De ettől még szerethetnénk és tisztelhetnénk egymást, büszkék lehetnénk közös történelmünkre, királyainkra, tudományos, művészeti és egyéb eredményeinkre.

Az előbb felsorolt problémákhoz hozzájárul még az elszakított magyar nemzetrészek évek óta tartó önpusztító megosztottsága. Mindezek alapján érthető a manapság tapasztalható félelem, a kiábrándultság, a politikai passzivitás – de ez nem elfogadható. Elfogadásuk ugyanis a pusztuláshoz vezet.

Fentiekből megállapítható, hogy vannak hasonlóságok és jelentős különbségek is a Kárpát-medencei elszakított magyar nemzeti közösségek életkörülményei között. Legkedvezőbb helyzetben Ausztria, Szlovénia és Horvátország magyarjai vannak. Szerbiában, bár nem államalkotó tényezők, de elismerik kollektív jogait, a Vajdaságban pedig többé-kevésbé egyenrangúak. A többi három országban kismérettű másodrangú állampolgárok, európai szintű jogállásukért élet-halál harcot kell folytatniuk. Bizonyos szempontból a felvidékiek vannak a legsúlyosabb helyzetben, a kárpátaljaiak a legveszélyeztetettebbek, az erdélyiek meg a legellentmondásosabb viszonyok között élnek.

Mi lenne a ma elképzelhető megoldás az elszakított nemzetrészek megőrzésére? Annak biztosítására, hogy szülőföldjükön magyarként teljes életet élhessenek?

A jelenleg egyetlen reális megoldás az autonómia, a tényleges és teljes körű autonómia. Teljes körű, tehát személyi elvű, kulturális, valamint területi autonómia, illetve ezek kombinációja. Megvalósításának három feltétele van:

- az adott nemzeti közösség elszánt akarata, készsége bármely áldozatra;
- megfelelő helyi jogalap és/vagy vonatkozó nemzetközi gyakorlat;
- a többségi nemzet önkéntes vagy külső kényszerítő erő hatására történő beleegyezése.

Sajnos az első feltétel a négy kritikus régió közül egyikben sem teljesül. Történelmi megfélemlítések sorozata, a Beneš-dekrétumok, Mečiar és Slota – magyar szempontból – rémuralma, Fico állampolgársági törvénye, az ukrán sovinizmus

évtizedes tombolása, Antonescu és Ceaușescu Romániája, marosvásárhelyi, bűntetlenül maradt pogrom 1990 márciusában, délvidéki vérengzések 1944–45 táján, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Véget nem érő csalódások a rendszerváltozásokat követően, a nemzetközi közösség kettős mércéje a kisebbségi kérdésben, teljes érdektelensége, illetve számos esetben ellenérdekeltsége az őshonos nemzeti közösségeket illetően, megalkuvásra, beletörődésbe kergette külhoni magyar nemzettársainkat. Ez sajnos érthető, de nem elfogadható.

A második feltétel azonban teljes mértékben megvalósul. Ismereteim szerint egyik országban sem ütközik alkotmányba az autonómia intézménye. Ha azonban mégis ez lenne a helyzet, a vagylagos feltétel, a vonatkozó nemzetközi gyakorlat minden bizonnyal megvan. Dél-Tiroltól kezdve Skóciáig, Katalóniától a belgiumi németeken keresztül egészen az Åland-szigetekig számos hivatkozási alap van az Európai Unión belül. A hivatkozásokkal azonban ügyesen kell operálni. Az Unión belüli területi autonómiaformák különböző korokban és módon alakultak ki. Erről külön tanulmányt lehetne írni. Itt csupán azt kell most kiemelni, számunkra legjobb hivatkozási alap Dél-Tirol. Elsősorban azért, mert az egységesülő Európa időszakában jött létre alig fél évszázaddal ezelőtt.

A harmadik feltétel sajnos három területen egyáltalán nem, egy régióban pedig csak részlegesen teljesül. Ez a három szomszédunk Szlovákia, Ukrajna és Románia. Magyarország kormányának nincs meg a politikai és/vagy katonai ereje ahhoz, hogy egyedül keresztülvigye az autonómia megvalósítását az egyes régiókban. A külhoni magyar nemzetrészeknek sokkal intenzívebben, elszántabban, ha kell áldozatokat is vállalva kellene küzdeniük az önrendelkezésért. Budapest ezután könnyebben talál majd támogatókat, segítő társakat a nemzetközi térben. Ebben az esetben nem fordulhat elő, hogy regionális politikai érdekek háttérbe szorítsák az elszakított magyar nemzetrészek politikai érdekeinek kemény támogatását.

Mit kell tenni?

Elsőként fel kell ismerni, hogy egységben az erő. Csak a legteljesebb összefogással lehet eséllyel fellépni a többségi nemzetek politikai erőivel szemben. Be kell látni, hogy a kis lépések politikája – amit régebben „magyar modellnek” neveztem – nem működik, nem hoz számottevő eredményt. Szlovákiában és Romániában mindent lesöpörnek az asztalról a nacionalista–soviniszta erők, Ukrajnában meg oda sem figyelnek. Egész életemben szívügyem volt az elszakított nemzetrészek sorsa. Már a Kádár-rendszerben is segítettem a magam szerény eszközeivel. Az elmúlt harminc esztendő meg egyenesen külhoni nemzettársaink támogatásának szenteltem. (Lásd *Magyar autonómia a Kárpát-medencében tanulmányomat, 25 év a nemzetpolitika szolgálatában, Magyarok Európában és Trianon után száz esztendővel* című könyveimet.) Ez nem öndicséret, nem is mártíromság akar lenni, csupán ténymegállapítás, ami – úgy érzem – feljogosít a következő drámai kijelentésekre. Mindezt a változatlan szeretet és a József Attila-i „érted haragszom, nem ellened” mondatja velem. *Áldozatok nélkül nincs győzelem. Gyáva népnek nincs hazája.*

Én azonban hiszem, hogy ennyi csalódás, megcsalattatás, mások megértésébe vetett hiábavaló, terméketlen hit, a rádöbbenés, hogy csak mi segíthetünk magunkon, visszaadja a bátorságot a nemzet elszakított részeibe. Megrázza magát, kilép rezignáltságából, és fegyver nélkül, de végső elszántsággal harcba indul mindegyik nemzetrészt. Világossá kell tenni: *Trianonra válasz ma csak az autonómia lehet.* Teljes körű és tényleges autonómia minden magyar lakta elcsatolt területen, személyi elvű, kulturális és területi autonómia, illetve ezek kombinációja, hol mire van szükség. Ezért küzdeni kell a parlamentekben és az utcán egyaránt. Százvezres demonstrációkra van szükség, polgári elégedetlenségi mozgalmakra; a többségi nemzeteknek és a világnak tudomást kell szereznie a nemzeti létünk megtartásához szükséges feltételekről. Legyen előttünk példa, és akár állandó hivatkozási alap az első világháború után 215 000 német és 16 000 olasz lakossal Ausztriától Olaszországhoz csatolt Dél-Tirol esete. A mintaszerű autonómia a második világháború utáni új világrendben úgy jött létre, hogy a tartomány németajkú őshonos lakosai elszánt harcba kezdtek, robbantásokat, szabotázs akciókat szerveztek a hatvanas években, miközben vigyáztak arra, emberéletben ne essen kár. Ausztria az ENSZ-hez fordult, végül nemzetközi nyomásra 1972-ben létrejött a nemzetiségi kérdés megoldásának mintaterülete. Azt nem mondom, hogy nekünk is robbantani kell, de legalább olyan akciókra van szükség az egész Kárpát-medencében, mint a Székelyek Nagy Menetelése 2013-ban. (A nemzeti önrendelkezés áldozatokkal járó kivívásának példája lehetne Koszovó is, de ez a mi esetünkben nem időszerű.) Ezzel együtt a béke és a szeretet üzenetét kell küldeni a szomszédos népeknek, velük együtt képzeljük el jövőnket, de egyenrangú félként, államalkotó tényezőként szülőföldünkön, melyet több mint ezer esztendőn át építettünk és védelmeztünk. Ha mindezt megteszik külhoni nemzettársaink, a mai Magyarország is többet tud segíteni, és a nemzetközi támogatás sem maradhat el. Akkor Árpád népe tovább él az egész Kárpát-medencében!

Kedves Barátunk!

**Kérjük támogassa folyóiratunk megjelenését
személyi jövedelemadója 1 százalékával!**

**Nemzeti Kultúráért és Irodalomért Alapítvány
18223086-2-42**